

donian history. The display of exhibits from the war is placed in a area of 1500 m². It shows the events from the demonstrations against the treaty between the royal Yugoslav government and fascist Germany in March 1941, until the final battles in 1944.

The display of the National Liberation War of Macedonia presents to the visitor the last and most prominent stage in the age-long struggle of the Macedonian people for their national and social freedom.

Memorijalni muzejski kompleks »Gorno Vranovci«

Klime Korobar

Muzej Makedonije, Skopje

Priljeno: 22. 10. 1986.

U podnožju planine Jakupice između dva brežuljka, koji se spuštaju prema koritu rijeke Topolke, smješteno je selo Gorno Vranovci, na nadmorskoj visini od 600 metara, dvadesetak kilometara od Titova Velesa. Imedu dva rata u njemu je živjelo 2429 stanovnika, i to pretežno Makedonaca — muslimana. U arhitekturi kuća očituju se obilježja gradske arhitekture, primjećuje se dvorište, trijem, brojni prozori. Ta je primjesa uvjetovana ne samo blizinom grada već i činjenicom da je to selo poznato po dobrim građevinskim radnicima.

U toku NOB-e selo je zakoračalo u povijest. Zločini bugarskih okupatora nisu mimošli ni Gornovranovčane jer su stalno pomagali partizanski pokret. Međutim, nitko iz sela nije mogao ni pomisliti da će rujanskih dana 1944. godine ući u svijetle stranice povijesti NOB-e i revolucije, da će njegovi žitelji postati najviši državni, vojni i politički rukovodioci, te da, će tu djelovati najviša državna i politička tijela Federalne Makedonije — Prezidijum ASNOM-a, Glavni štab NOB i POM, Centralni komitet KPM, Inicijativni odbor NO fronte, Glavni odbor NOMS-a, Inicijativni odbor AFŽ i drugi.

Na 40. obljetnicu značajnih zbivanja koja su se odigrala u selu donesena je odluka o izgradnji Memorijalnih objekata u kojima su bili i radili Centralni komitet KPM, Prezidijum ASNOM-a, Glavni štab NOB i POM, OZNA i Partizanska štamparija »Goce Delčev«, a kasnije da se rekonstruiraju i drugi objekti, tako da selo predstavlja

kompleksni muzej o svemu onome što se u njemu odigralo.

Zbog oštećenosti objekata moralo se ići na potpunu rekonstrukciju. Objekti su bili srušeni do temelja i na staroj osnovi su sagrađeni novi, koji su zadržavali vanjski i unutrašnji arhitektonski sklop osigurajući funkciju koja im je bila određena.

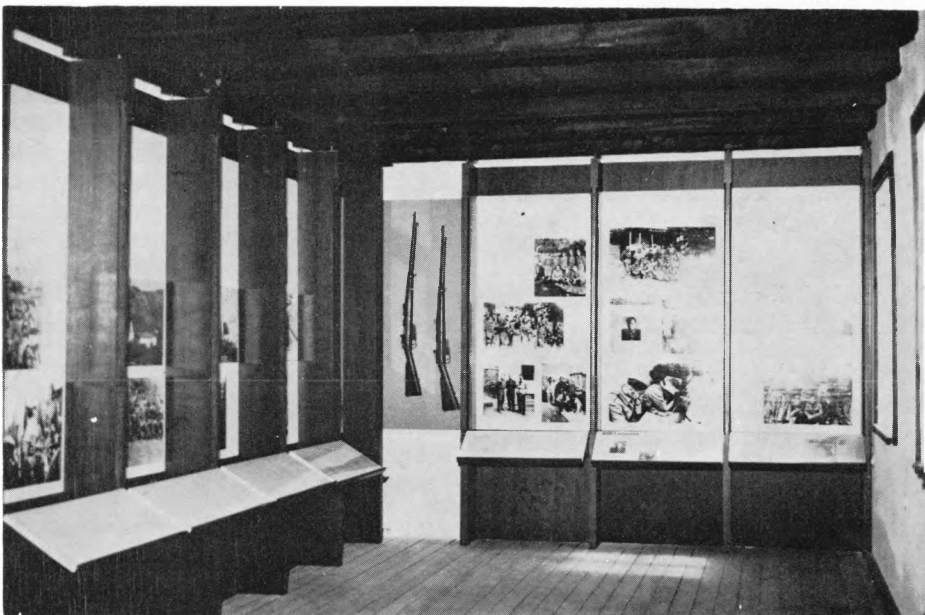
Izrađene sadržinske i likovne koncepcije prilagođene su povijesnom značenju događaja, koji su se odigrali i njihovoj današnjoj društveno-političkoj, obrazovno-odgojnoj i kulturno-umjetničkoj funkciji.

trašnje poslove i informacije. Unutrašnja arhitektura postavke ne narušava arhitekturu objekta, a služeći se suvremenim muzeološkim metodama — pomoću fotografija, dokumenata, karata i predmeta — predstavlja ovaj najviši organ državne vlasti.

Kat se sastoji od čardaka i tri sobe u kojima je smještena memorijalna soba i biblioteka.

Memorijalni muzej CK KPM

Kuća u kojoj su boravili članovi CK KPM nalazi se u sjeverozapad-

Detalj iz stalnog postava u Memorijalnom muzeju Prezidijum na ASNOM — Gorno Vranovci

Memorijalni muzej Prezidijuma ASNOM-a

Memorijalni muzej Prezidijuma ASNOM-a lociran je u sjevernom dijelu sela, na terenu s malim padom, na samom rubu dvorišne parcele tako da s južnom fasadom izlazi direktno na cestu koja vodi u centar sela. U osnovi je prelomljen pravokutnik (12,6 x 9,65 m) s visinom prizemlja i kata. U prizemlju je smještena memorijalna muzejska postavka koja pored sadržinske koncepcije predstavlja Prezidijum ASNOM-a s njegovim resorskim povjereništvima za narodnu privredu i ekonomsku obnovu zemlje, za prosvjetu, za sudstvo i socijalnu politiku, za narodno zdravlje i ishranu, za financije, građevinarstvo i promet, za unu-

nom dijelu sela na gotovo ravnom terenu, dok zapadnim zidom leži direktno na regulacijskoj liniji ulice. Objekt je s prizemljem i katom, a u osnovi je pravokutnik (9,25 x 7,55).

U prizemnom dijelu smještene su slobodne prostorije: depo, ostava i zatvoren trijem, dok se na kat od zatvorenog čardaka ulazi u memorijalnu sobu i muzejsku postavu.

Memorijalna muzejska postavka pomoću historijskih dokumenata prikazuje revolucionarnu akciju KPM, posebno njenog Centralnog komiteta, koji se tih dana, u složenim uvjetima vojnopolitičke situacije u zemlji i svijetu, našao pred mnogim odgovornim zadacima, koji su proizlazili iz predstojećih vojnih

Memorijalni muzej Glavni štab NOP-a i PO u Makedoniji

operacija za konačno oslobođenje Makedonije i cijele Jugoslavije ali, isto tako, i iz praktičnog uspostavljanja svih funkcija već konstituirane makedonske državnosti u okvirima bratske zajednice jugoslovenskih naroda.

Memorijalni muzej Glavnog štaba NOB i PO Makedonije

Kuća u kojoj su boravili članovi Glavnog štaba, locirana je na kraju sela s najvišom visinskom kotom, tako da se iz kuće dobiva pregled na čitavo selo s bližom okolicom. Objekt je s prizemljem i katom u kojima je osigurana funkcija Memorijalnog muzeja. U glavnoj memorijalnoj prostoriji u kojoj je zasjedao Glavni štab dominiraju vojne karte. Na velikoj

karti na frontalnom zidu prikazana je opća koncepcija ofanzivne borbe za oslobođenje Makedonije. Na drugom zidu dominira topografska karta na kojoj su označeni važni komunikacijski objekti na kojima se trebaju izvršiti akcije da bi se spriječilo povlačenja njemačke armijske grupe »E«. Na trećoj karti obilježena su ofanzivna dejstva za oslobađanje gradova u Makedoniji.

U toj je sobi boravio i komandant Glavnog štaba, pa su tu izloženi i njegovi osobni predmeti.

U memorijalnoj postavci Glavni štab NOB-a i PO Makedonije predstavljen je kao najviše tijelo NOB-e Makedonije, koji se cijeloga rata brinuo za omasovljavanje, jačanje, naoružavanje i borbeno osposobljavanje partizanskih odreda i

vojnih jedinica i koji je neposredno rukovodio borbenim dejstvima za konačno oslobođenje Vardarske Makedonije.

Još prilikom izrade projektnih programa nastojalo se da memorijalni muzej bude živ organizam, da i danas sačuva svoju funkciju od prije 40 godina, tako da je u prizemnom dijelu smješten operativni štab TO, čime je osigurano nastavljavanje tradicije.

Memorijalni muzej partizanske štamparije »Goce Delčev«

Partizanska štamparija locirana je na desnoj obali rijeke ispod glavnog pristupnog puta. Objekt je s prizemljem i podrumskim dijelom (7,55 x 9,55 m). Prizemlje ima funkciju Memorijalnog muzeja; s ulaznog se pretprostora ulazi u štamparski odjel koji je povezan sa slagarnicom, a u posebnoj sobi je smještena knjigovežnica. Sve ove prostorije rekonstruirane su prema situaciji iz 1944. godine, kada je i prenesena štamparija u Vranovce. Stara preša je bila zamijenjena strojem »Bostonka«, a 29. listopada 1944. godine odštampan je i prvi broj glasila »Nova Makedonija«.

Tu su odštampani mnogobrojni partijski i drugi materijali koji su bili rasturani diljem oslobođenog i okupiranog teritorija Makedonije, doprinjevši dizanju borbenog duha boraca za oslobođenje zemlje.

Memorijalni muzej OZN-e

U memorijalnom muzeju OZN-e prikazana je mreža organizacija za zaštitu naroda u gradu i na selu, koje su svojom aktivnošću pridonijele definitivnoj pobjedi nad okupatorom i domaćim izdajnicima te očuvanju revolucionarnih tekovina narodnooslobodilačke borbe.

Izgradnja ovih muzeja — i onih koji se trebaju izgraditi — predstavlja istinski muzejski kompleks, trajne muzejske spomenike, kao svjedoke jednog vremena kada su se vodile završne borbe za konačno oslobođenje, kada su stvoreni uvjeti da se realiziraju borbe i stremljenja većine generacije za nacionalno i socijalno oslobođenje Makedonije.

Kako bi ovaj muzejski kompleks mogao da ispuni svoju osnovnu odgojnu-obrazovnu funkciju u nje-

Memorijalni muzej »Partizanska štamparija Goce Delčev«

govanju revolucionarnih tradicija, neminovno se postavlja pitanje o realizaciji jednog prostornog plana koji bi morao sačuvati prirodu i izvorni ambijent.

Prijevod s makedonskog jezika:
prof. Jevgenij Boroša

ABSTRACT

The memorial museum complex „Gorno Vranovci“

K. Korobar

In 1984, the 40th anniversary of important events that took place in the village of Gorno Vranovci, it was decided that a Memorial Museum Complex was to be founded and housed in the buildings used by the Central Committee of the Macedonian Communist Party, the Presidium of the Antifascist League of the National Liberation of Macedonia, the Headquarters of the National Liberation Army, the Partisan Printing House and some other organizations.

Since the buildings were damaged they had to be completely rebuilt. The original outside and inside architectural structure was retained as well as its function. The concept of new functions and decorations was adapted to the historical meaning of the past events and their present social, political, cultural and educational roles. Landscape planning with the aim of preserving the original setting and natural environment should also be realized.

Muzej revolucije i socijalističke izgradnje u Sremskoj Mitrovici

Olivera Delić

Muzej Srema, Sremska Mitrovica

Prilježeno: 2. 10. 1986.

Muzej u Sremskoj Mitrovici nastao je svoj rad u novoj socijalističkoj Jugoslaviji novembra 1946. god., kao ustanova kompleksnog tipa sa više odeljenja. Do kraja 1952. god. Muzej je bio u funkciji grada, da bi od tada prerastao u Muzej Srema — jedina ustanova koja pokriva geografsko-istorijsko područje dela Autonomne Pokrajine Vojvodine. Danas se muzejski poslovi obavljaju u dve zgrade, gde su smeštena odeljenja sa specijalizovanim kadrovima.

Stara muzejska zgrada, koja je nastala krajem XVIII. veka, građanskog

je tipa (pripadala je plemićkoj porodici Bajić), i nalazi se u samom centru grada. Prostorije objekta namenjene su Arheološkom odeljenju sa izložbenim prostorom, zatim Centru za arheološka istraživanja i dokumentaciju Sirmiuma, Pedagoškoj službi, konzervatorsko-preparatorskoj i foto-radionici. U dvorištu je smešten Lapidarijum sa karakterističnim antičkim kamenim spomenicima.

Za našu temu interesantan je drugi objekt, koji je ranije pripadao Okružnom sudu, a kao muzejski prostor koristi se od 1982. godine. Ovde su smeštena odeljenja: za

lja, posvećen streljanim žrtvama u drugom svetskom ratu, arhitekta Bogdan Bogdanović dao je predlog da se u okviru kompleksa izgradi i nova muzejska zgrada. Nemogućnost obezbeđenja finansijskih sredstava uputila je na drugo rešenje, u potkrovlju postojećeg Muzeja stare zgrade porodice Bajić. Ali, kako se objekt nalazi u samom centru grada, nije se mogao naći odgovarajući plan za pristup i obezbeđenje izložbenog pa i pratećeg muzejskog prostora. Treći pokušaj projektanti su dali u vidu rekonstrukcije stare mitrovačke gimnazije, nastale u prošlom ve-

Zgrada bivšeg Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u kojoj je danas Muzej revolucije i socijalističke izgradnje

stariju istoriju, noviju istoriju i NOB-u, istoriju umetnosti i etnologiju tu se zatim obavljaju i administrativni poslovi. Ovakva organizacija rada ima privremeni karakter, jer je bivša zgrada Okružnog suda namenjena Muzeju revolucije i socijalističke izgradnje pri Muzeju Srema.

Težnja da se u Sremskoj Mitrovici izgradi ustanova koja će svestrano negovati i čuvati revolucionarne tekovine postojala je nekoliko decenija ranije. Sama ideja o realizaciji teško se sprovodila i često je nailazila na finansijske, organizacione, smeštajne ili neke druge probleme.

Kada je 1961. godine završen memorijalni kompleks Spomen-grob-

ku, da bi se konačno rešenje pro našlo 1977. godine. Tada je poslato sasvim izvesno da će se Okružni sud preseliti u novu pravosudnu zgradu.

Objekt Okružnog suda — prizemnog tipa, namenjen za sedište brigade graničarskog puka — građen je krajem XVIII. veka. Tokom XIX. i na samom početku XX. veka zgrada je promenila prvobitni izgled i namenu, dograđen je jedan sprat i restaurisana je u stilu neoklasicizma. Lokacija je u starom tkivu grada, u sklopu parkovskog prostora, asada u susedstvu ostale gradske ustanove kulture: Galerija, Pozorište, Biblioteka, Zavod za zaštitu spomenika kulture i Doma omladine.